

Ekonomide Hollanda Hastalığı ve Türkiye örneği!

Özcan KADIOĞLU ozcankadioglu@hotmail.com
Koç Üniversitesi-TÜSİAD Ekonomik Araştırma Forumu
(EAF) Üyesi, Dünya Gazetesi Yazarı

Hollanda Hastalığı'nı tetikleyebilecek faktörlere her geçen gün bir yenisi ekleniyor. Bu faktörlerden herhangi birinin tetiklemesiyle ülkeye birden döviz yağmaya başlıyor. Ardından ülkenin ulusal parası aşırı değerleniyor.

Hollanda'da 1960'larda doğal gazın bulunması sonrasında ulusal para birimi olan Florin'in değeri aşırı derecede artmıştır. Hollanda Hastalığı, bir ülkenin elindeki doğal kaynakların fiyatının aşırı yükselmesi sebebiyle, o ülke ekonomisinin ithalata bağımlı olması sonucu uzun vadede krize girmesidir.

Günümüzde Hollanda Hastalığı'nı yaşıyor olabileceği düşünülen en somut örnek ülke Venezuela'dır. Yerkürede tespit edilmiş petrol rezervlerinin yüzde 20'si ile en büyük petrol kaynaklarına sahip ülke olan Venezuela 1998'de işbaşına gelen Hugo Chavez iktidarının ilk yıllarında uyguladığı

politikalar ile petrol zenginliğini tabana yaymayı başarmış ve petrol fiyatlarının yüksek seviyelerde (varil başına 100 dolar civarında) seyretmesiyle ekonomik dengeleri bozmadan bunu yıllarca sürdürmüştür. Bir kaç yıl içerisinde kişi başına milli gelir 4 bin dolar seviyelerinden 10 bin dolar seviyelerine yükselmiştir. Bu durum Venezuela ekonomisi büyürken eş zamanlı olarak ithalatın artması, yerli üretimin büyümemesi ya da azalması sonucunu doğurmuştur. İlerleyen yıllarda petrol fiyatlarının 30 dolar / varil seviyelerine düşmesiyle, Venezuela ithalat yetkinliğini yitirmiş, ekonomik kriz kendini göstermiş, içerde üretim zayıflamış olduğu için yokluk baş göstermiştir. Şu an hiper enflasyon yüzde 14.000 civarında seyretmektedir.

"Aşırı Sıcak Para Hastalığı"

"Hollanda Sendromu" veya "Aşırı Sıcak Para Hastalığı" olarak da adlandırılan "Hollanda Hastalığı", ekonomi için yararlı bir gelişmenin bir süre sonra zararlı sonuçlar vermesidir. Ani zenginleşme kaynağına kavuşan bir ekonomide mevcut üretim faktörlerinin diğer üretim alanlarından çekilip yeni kaynağa yönelmesi sonucunda toplam üretimin azalmasına denir.

1960'larda Hollanda'da doğal gaz bulunması sonrasında ulusal para birimi olan Florin'in değeri aşırı derecede artmıştır. Bunu takiben, ucuzlayan ithalatın artmasına karşın ihracatın azalması gözlemlenmiştir. İthalatın artmasıyla bağlantılı olarak üretimin azalması sürecinde, İngiliz The Economist dergisi 26 Kasım 1977 tarihli yayınında bu durumu "Hollanda Hastalığı" (Dutch Disease) olarak adlandırmıştır. Yani, doğal gazın keşfiyle başlayan zenginleşme süreci sanayisizleşmeyle (de-industrializasyon) son bulmuştur.

"Tıbbi değil, ekonomik bir hastalık"

Hastalık boyunca kısa vadeli sermaye girişleri ile reel efektif döviz kurunun düşmesi ulusal paranın değerini artırırken

(yani döviz fiyatları ucuzlarken), tüketim artmakta, ticarete konu olmayan mal ve hizmetlere de talep artmaktadır. Bu sarmal, ulusal ekonomide ücretlerin yükselmesi ile devam etmekte, uluslararası piyasalarda fiyatları belirlenen ticarete konu sektörlerde kâr marjı giderek azalmaktadır.

Bu terimin açıklamaya çalıştığı olguda kritik değişken, döviz bolluğu sonucu ulusal paranın aşırı değerli hale gelmesidir. Kimi ülkelerde bu döviz bolluğu doğal gaz (60'lı yılların sonunda ve 80'li yılların başında Hollanda'da olduğu gibi), kimilerinde ise petrole (70'lerde Norveç'in Kuzey Denizi petrolünü keşfederek aşırı derecede zenginleşmesi, OPEC krizi sırasında OPEC ülkelerinin zenginleşmesi, günümüzde petrol fiyatlarının yükselmesi sonucu petrol üreticisi ülkelerin gelirlerinin artması örneklerinde olduğu gibi) veya doğal kaynak dışı stratejik bir mala (Brezilya'daki kötü hava koşulları ve Guatemala'daki deprem nedeniyle 1975'te dünya piyasalarında ortaya çıkan kahve kıtlığı sonucu kahve üreticisi Kolombiya'nın zenginleşmesi, günümüzde dünya gıda fiyatlarının artması sonucu bu ürünlerin üreticisi ülkelerin gelirlerinin artması örneklerinde olduğu gibi) sahip olmasının bir sonucudur.

Yapılan deneysel çalışmalar, işçi dövizle riyle dış yardımların ve yüksek özelleştirme gelirlerinde benzer sonuçlar yarattığını gösteriyor. Yani, Hollanda Hastalığı'nı tetikleyebilecek faktörlere her geçen gün bir yenisi ekleniyor. Bu faktörlerden herhangi birinin tetiklemesiyle ülkeye birden döviz yağmaya başlıyor, ardından ülkenin ulusal parası aşırı değerleniyor. Bu ise ülkenin uzmanlaştığı alana bağlı olarak sanayi ürünleri ihracatını veya tarım ürünleri ihracatını veyahut her ikisini birlikte sektöre uğrattırıyor. Ve sonunda başta tarım ve sanayi olmak üzere pek çok sektör çöküntüye gitmiş oluyor.

Son yıllarda petrol zengini ülkelerdeki insanların veya kara para aklayan kişilerin özellikle Londra'dan emlak alması sonucu

emlak ve kira fiyatlarının aşırı derecede yükselmiş, İngiliz halkı bundan şikâyet etmeye başlaması sonucu hükümet yeni tedbirler almaya başlamıştır.

Türkiye'nin Hollanda Hastalığı'na potansiyeli

Son dönemde Türkiye'nin de Hollanda Hastalığına maruz kalabileceği tartışılmaktadır. Özellikle dışarıdan 2005-2016 yılları arasında sürekli sıcak para girişi, ithalatın cazip hale gelmesi, tüketim artarken üretimin azalması, sanayinin küçülmesi ve üretimin yavaşlaması ve işsizliğin artması bu durumu destekler niteliktedir. Ekonomik göstergeler bazında imalat sanayinin GSYİH içindeki payı 2000'li yıllarda yüzde 26 seviyesinde iken, 2016 yılında yüzde 16,6'ya gerilemiştir.

Nobel Ödüllü ekonomist Stiglitz'e göre reel kurun değerlendirilmesiyle birlikte ülke rekabet avantajını yitirerek, ihracat azalacak ve nihayetinde ithalatla rekabet edemez hale gelecektir. Bunun sonucunda yatırım yapılamamakta, işsizlik dolayısıyla yoksulluk oranı artmaktadır.

Ülkemizde imalat sanayinin payı giderek azalmaktadır. İmalat sanayinin gayri safi milli hâsıla içinde payı Güney Kore ve Çin'de yüzde 30, Almanya'da ise yüzde 23 seviyesinde seyretmektedir.

Son yıllardaki firma davranışlarının hizmetler sektörü ağırlıklı, diğer bir ifadeyle, ticarete konu olmayan sektörlerle kaymaktadır. İmalat sanayinden çıkışın hızlandığını ticarete konu olmayan hizmetler ve enerji sektörüne girişlerin arttığını görmektedir.

Türkiye, 2003-2017 arasında 548 milyar dolar sürekli olarak cari açık vermiş cari açığın finansmanında 2008 yılından bu yana Amerikan Merkez Bankası'nın parasal genişlemesinden 2016 yılına kadar en çok faydalanan ülkeler arasında yer almıştır.

Doğrudan yabancı sermayenin yurt içine çekilmesi ve üretken alanlara yönelmesi yerel firmaların becerisi yüksek çok uluslu işletmelerden öğrenme potansiyelini geliştirecektir. Bu yüzden, cari açığın ülke ekonomisi açısından sorun yaratmama potansiyelinin sağlanabilmesi için yurt içine çekilmesi gereken doğrudan yatırımların hangi sektörlerle yönlendiğini de tespit etmek önemlidir. Şöyle ki ülkeye gelen doğrudan yatırımların ticarete konu olmayan sektörlerle yönelmesi dış ticaret dengesine pozitif yansyan ihracata bir katkı yapmadığı gibi

ülke içerisinde kaynakların üretken alanlara transfer edilmesine de engel olabilecektir.

2006-2017 döneminde uluslararası doğrudan yatırım girişi yaklaşık 179 milyar dolar olmuştur. 2002-2017 döneminde girişlerin yüzde 74'ü Avrupa, yüzde 8,5'i Amerika kıtasından, yüzde 16,8'i Asya ve yüzde 0,8'i diğer kıtalardan olmuştur.

2008'de başlayan küresel kriz boyunca Fed'in bilançosu 5,5, ECB'nin bilançosu 3, BOE'nin bilançosu 3,5 ve BOJ'un bilançosu yaklaşık 4 kat arttı. Bu çok büyük bir likidite artışı demektir. Bu büyük artışlar dünyanın her tarafında varlık fiyatlarının hızla yükselmesine yol açtı. Önümüzdeki dönemde bu aşırı likiditenin bir bölümünü önce Fed,

çekmeye başladı yakın bir zamanda İngiliz Merkez Bankası BOE ve Avrupa Merkez Bankası ECB ve en son da BOJ geri çekmeye başlayacak. Dolayısıyla parasal genişlemenin parasal sıkılaştırmaya dönüşeceği önümüzdeki yıllarda dış finansmana ihtiyacı olan ekonomiler ciddi sıkıntılar çekecek. Her bir ülkenin kendini koruyabilmek ve olası kriz ve kur savaşlarına karşı hazırlıklı olmaya çalıştıklarını görüyoruz.

Son günlerde yaşadığımız döviz kuru hareketlerine bakarak, ülkemizde iç siyasete yönelik sığ siyaset anlayışı ile bir yere varamayız, yeni gelişmeleri değerlendirip olayları gerçekçi göz ile okumaya başlamamız gerekmektedir.

TÜRKİYE'DE ULUSLARARASI DOĞRUDAN YATIRIMLAR

